

hlavy – 6 markrabie Prokop t. j. moravský markrabí Prokop, bratranec Václava IV. – 8 šacoval obíral, olupoval

<2> 12 Tato výpověď je z r. 1406 – 13 *dobýval obroku* vymáhal, opatroval krmivo – 14 *stav úkryt* zlodějský, lupičský – 15 *postav* stůčka sukna, pak též míra pro sukno (v Čechách asi 39 pražských loktů) – 17 *odpověděli pánu* vyhlásili mu nepřátelství – 19 *potřebu* živobyti – 20 *páně člověka* poddaného pana z Rožmberka – 23 *Pořešín* hrad a vesnice u Kaplice; *Dvořiště* městečko u Kaplic; *trávili* živili se, stravovali se – 24 *burgrabie* purkrabí

<3> 27 Tato výpověď je datována r. 1423 – 29 *Perštajnc* Perštejnc, ves u Kutné Hory (též ř. 52); – 29–30 *kuchařem* *páně* t. j. pana z Rožmberka – 30 *hrad* t. j. krumlovský; *Chrumplav* (34,36 *Krumplav*) Český Krumlov nad Vltavou – 32,45 *u Hory* t. j. Kutné – 37 *sem svědom dobře* dobře to znám, je mi to dobře známo – 42 *v konnici* ve stáji – 44 *v cinádru* v rybích vnitřnostech, v rybích drůbkách, do nichž měl travič dáti jed – 46 *přivinul se k* *páně dvoru* připojil se k pánově družině

<4> 50 Tato výpověď je z r. 1423; *jako čtvrcen* který byl popraven rozčtvrcením – 55 *nevykládali* totiž zboží na krámy – 59 *skonali* dokonali

MĚSTSKÉ PRÁVO

Na městské půdě vznikly záhy velké právní sbírky. Právní knihy se sice opírají o základní privilegia městská, ale autoři knih pracovali samostatně. Tehdejší města však měla převahu Němců s menšími koloniemi usedlíků románských, vlámských a židovských, a proto tyto pomůcky byly psány buď latinsky, nebo německy. Městský patriciát ovládl městskou správu a žárlivě ji střežil proti ostatnímu městskému obyvatelstvu, v němž zvláště ve 14. století leckde už měl převahu živel český, marně zápasící o místo v městských úřadech. Zejména velká města, Praha, Brno, Litoměřice, Olomouc, se bránila a až do husitské doby také ubránila českému živlu. Stejně tak tomu bylo i v horních městech, v Jihlavě, Kutné Hoře, a tak došlo k českým překladům těchto právních památek až v 15. století.

Přesto však české obyvatelstvo se musilo obracet na městské úřady a soudy, které, ať chtěly nebo nechtěly, zapisovaly česká podání domácího obyvatelstva v jeho řeči již ve 14. století. Není dochován český zápis z této doby na př. na Starém městě pražském, ale v ukázkách uvádíme české zápisy z Hradčan, z Nového města pražského a z Brna.

Zápis z Hradčan:

(1) Léta božieho narozenie tisíce tři sta osmdesátého osmého léta před Svachem a Sdeňkem, něšto miesto purkrabie Těmy na súde seděli, před Ostojem rychtářem, Maršem Kostkú, Bláhú z Pohořelce, Sedláčkem z Pohořelce, Havlem Skalníkem, Janem od brány, Křtěnem zedníkem, konšely přísežnými města hradčanského před hradem pražským tiemto písmem vyznávámy zjevně, že přišed před nás cný muž kněz Matras, farář z Mořiny, mezi čtyři lavice v plný zahájny súd tu, kdež každému má se plná pravda státi, poznal a vysvědčil, že je prodal duom svůj za osm kop grošov rázu pražského cnému muži Šebkovi z Únoště, a ten duom uplně mu hotovými penězi zaplatil, kterýžto duom jest usazen na Pohořelci mezi domem Jenkovým s jedné strany a mezi domem Svachovým s druhé strany, se všemi věcmi hi se vším právem, což k tomu domu příslušie. A také že ten jistý farář vymienil sobě tak, aby v tom domu mohl sobě konničku postaviti a na tej

konnici komořici, aby když by přijel nebo přišel farář dřeve řečený, aby tu mohl pokojík svůj mieti až do svého života a nic dále. A pak po jeho životě má všechno spadnutí na Šebka dřeve řečeného, na jeho děti, na ženu jeho a na jeho budúcie. A ten duom Šebek napřed řečený vkládá v knihy sobě, hi svým dětem hi svým budúcím.

(2) . . . tímto vkladem vyznávámy zjevně, že přišed před nás cný muž Židek, řečený Vavřinec, vrátný králové Janové, duom svůj s vinnicí, něšto leží pod Hradčany mezi domem Mixovým ševcovým s jedné strany a mezi kněze Hrnečkovým s druhé strany, vkládá v tyto knihy městské Václavovi, šenkovi králevu, a Mixovi, zákonníkovi zderazskému se vším právem, jakož jest jej sám držal podlé městského práva, že ten duom mají držeti a mocni býti věčně i jich děti. A také mohou jej prodati i učiniti z něho, což by chtěli, tak však, byli-li by kteří jiní dřevní dědici, něšto by se na to táhli, že jim práva nechcem brániti podlé městského obyčeje.

Zápis z Nového města pražského:

(3) Kupoval se na úřad. My Jan od Mostka, ty časy purgmister, Maršo od Jámy, Mixo Dekanovic, Václav od Pieska, Jan Matras, Jiřík Lojevník, Petr Kolorvat i jiní koňšelé Nového města pražského, vyznávámyt všem, že obeslavše obec velikú Nového města pražského, podali smy na ně o ty nehody, kterýchž se jest byl dopustil Kosman, náš měščenín, a zvláště že jest se kupoval na koňšelstvo a dával dvě tuně oleje, aby koňšelem učiněn byl, a také že jest hanil koňšely, kteříž jsou té chvíle na radě seděli, a zvláště Jana od Mostku a řka, že by čtrnácte let koňšelstvie zakúpil, aby na radě seděl. Tu obec veliká, potázavši se o ty i o jiné nehody, mienili sú jeho hrdla, cti i sbožie odsúdit. Tehdy řečený Jan od Mostku přimluvil se zaň jako dobrý a svú vinu jemu v lepší obrátil, nechtě by on toho horším požil a inhed prosil nás koňšelov zaň a my koňšelé obce všie. A tak ta jistá obce i s námi tuto smy s ním milost učinili, aby při hrdle i při sboží ostal, ale aby viec potom rady koňšelské i obecné prázden byl a žádnému z rady, koňšelu ani obecnému, toho horším slovem ani skutkem zpomínal. Pakli by kdy toho nedržel, má jemu všecko novo býti. Actum sabato die proximo ante conductum paschae anno Domini millesimo quadringentesimo secundo etc.

Zápis z Brna:

(4) My purgmeister, koňšelé a měščené brněnský, rada i všecka obec, všechny společně vyznávámy tímto listem všem, ktož jej uzrie anebo čtúc uslyší, že smy dlužni spravedlivého dluhu urozenému panu Janovi, řečenému Puška z Kunina města a jeho erbóm a tomu, ktož by tento list měl s jeho dobrou volí, tři sta z hřiven grošov a pět a dvaceti z hřiven grošov pražského rázu a moravského čísla a zaplatiti za každú hřivnu čtyři a šedesát grošov počítaje, kteréžto peníze svrchu psané my měščené napřed menovaní i z obce všichni společně a nerozdielně sľubujem svú dobrou víru a čistú beze lsti splniti a zaplatiti dáti a položit na hradě na Otaslavicích těch ménem na svatý Václav, jakož po dání tohoto lista najprve přídě. Pakli bychom

toho neučinili, jakož jest svrchu psáno, jehož to buoh nedaj, tehda dáváme plnú moc svrchupsanému panu Janovi i jeho erbóm i tomu, ktož by tento list měl s jeho dobrou volí, aby nám brali, nás jímali, stavovali, v židech i v křesťanech vzali na naši na všech spolek škodu a my proti tomu nemáme nič říci ani činiti ani radý, 55 ni skutkem, ani mocí ani s žádnú pomocí tak dlúho, doníž bychom těch peněz svrchu psaných jistiny s škodami i s náklady, kterak kolivěk skrze to vzatými, což by dobrým svědomím ukázáno bylo bez přísah a bez věřování, uplně nezaplatili. A toho na svědomie k tomuto listu naši pečet městskú s naším dobrým svědomím přivěšujeme. Jenž dán jest u Brně léta po božiem narozenie tisíc čtyři sta třetieho 60 léta, tu středu první před letnicemi.

Z ukázek je patrno, že pražské Nové i Hradčanské město vkládalo už od 14. století česky nejen proto, že právní pořízení činili Češi, ale že i písaři byli české národnosti. Naproti tomu v Brně zapsali do městské knihy pro ujištění českou listinu, ale i tak je pozoruhodné, že brněnští občané mají ohled na českého věřitele, nevolí latinu za jazyk listiny, ale jeho jazyk, češtinu.

Jsou-li toto však dosud jen počátky pronikání češtiny do městských knih, srovnání s příštím vývojem ukáže, jak velký obrat i zde nastal za doby husitské.

<1> 2 něšto ježto, kteřížto – 4 od brány t. j. pohořelecké, kdysi na Strahově v Praze – 6 v plný zahájny súd v plně obsazený soud soudci zahájený (iudicium banitum) – 7 pravda spravedlnost – 8 z Únoště z Unhoště – 11 hi (dial.) i – 12 vymienil sobě vymínil si (služebnost); komička malá stáj – 13 komořice komůrka – 15 spadnutí případnouti

<2> 18 ... *tiemto* vynechán začátek, v němž se uvádí zápis touž formulí jako č. 1 s tímž datem, 9. června 1388 – 19 *králové Janové* Johanny, první manželky Václava IV. – 21 *šenkovi* číšníkovi – 22 *zákonníkovi zderazskému* židovskému učiteli na Zderazi na Novém městě pražském – 23 *mocni býti* míti ve vlastnictví

<3> 26 *kupoval se* podplácel, podplácením se chtěl dostat do rady; *od Mostka* patrně z nároží nynější ulice „na Můstku“ – 27 *od Jámy* v místě nynější stejnojmenné ulice na Novém městě pražském; *od Pieska* místo, kde je nyní kostel P. M. Sněžné na Jugmannově nám. na Novém m. praž. – 28–29 *obec velikú* valné shromáždění – 29 *o ty nehody* o ty viny – 33 *potázavši se* poradivši se – 35 *svú vinu* jeho vlastní vinu; *horším požil* užil horšího – 39–40 *ново býti* obnoveno býti – 40–41 *Actum...* dáno v sobotu, dni nejbližším před průvodem velikonoc (1. neděle po velikonocích, 1. IV.) léta Páně 1402

<4> 44–45 *Kunino město* Kunštát – 45 *erbóm* dědicům, potomkům – 46 *moravského čísla* podle počtu obvyklého na Moravě, t. j. 64 grošů za kopy – 49 *na Otaslavicích* Horní Otaslavice, ves u Prostějova – 50 *na svatý Václav* sv. Václav byl obvyklý platební termín na Moravě – 53 *nám brali...* srov. zde v oddílu o čes. listině ukázkou č. 3 pro vysvětlení těchto termínů (str. 801); *stavovali* zadržovali – 55 *doníž* dokud – 56 *náklady* výdaje – 57 *bez věřování* bez zapřísahání – 59 *dán...* t. j. 30. V. 1403

Poznámky ediční

Počátky právnícké češtiny

<1> Vydal zvl. G. Friedrich, CDB I, 256, č. 290 a Z. Kristen, Privilegium Němců pražských, ČČH 28, 1922, 161.

2 na dwore] nadwore *Friedrich*, nadworzie *rkp Mus V C 9* (teprve až z 15. století)

<2> Vyd. G. Friedrich, CDB I, 289, č. 317.